

Helena PAVAČIĆ

Syngenta Agro d. o. o., Zagreb

helena.pavacic@syngenta.com

RIZIK OD KRIVOTVORINA I ILEGALNOG UNOSA PESTICIDA

Promet sredstvima za zaštitu bilja strogo je reuliran u cijelom svijetu. Tako se na tržište Republike Hrvatske smiju stavljati samo ona sredstva za zaštitu bilja (SZB) koja su registrirana u Republici Hrvatskoj i koja su opremljena etiketom na hrvatskom jeziku. Nažalost, sve je češći problem ilegalni uvoz sredstava za zaštitu bilja u Republiku Hrvatsku iz susjednih država (Bosna i Hercegovina, Srbija, Mađarska, Italija, Rumunjska), a uvoz takvih sredstava za zaštitu bilja iz godine je u godinu u porastu, kako u svijetu i u Europskoj uniji, tako i u Hrvatskoj. Također, sve je češća pojava stavljanje na tržište i krivotvorenih SZB-a.

Moderirana od strane Helene Pavačić, predsjednice udruge CROCPA, panel-rasprava okupila je goste iz nekoliko zemalja i sektora povezanih sa sredstvima za zaštitu bilja. Sudjelovali su: Renata Fras Peterlin (SLOCPA, Slovenija), Ines Živčić (Ministarstvo financija, Carinska uprava), Perica Bulić (Zavod za poljoprivredno savjetodavnu službu, MPŠV-HNŽ-K, BIH), Maja Pelajić (HAPH), Irena Brajević (CROCPA) i Francesca Ydraiou (HCPA, Grčka).

Tijekom uvodne prezentacije upoznati smo s činjenicom da je na svjetskoj razini organizirani kriminal vrijedan oko dva bilijuna američkih dolara. Među ostalim uključuje i krivotvorine čiji promet iznosi oko bilijun dolara te pokazuje trend povećanja (izvor: podatci OECD-a). Krivotvorenje je globalna industrija koja proizvodi jeftine imitacije skupe robe i prodaje ju za dio cijene. Najčešće se radi o luksuznoj robi, ali nijedna grana industrije nije „imuna“, pa tako ni industrija sredstva za zaštitu bilja. Među kupcima se tolerira jer mnogi ne mogu odoljeti cijeni.

Sredstva za zaštitu bilja su proizvodi koji su rezultat dugogodišnjeg istraživanja i razvoja, te posjeduju prava intelektualnog vlasništva. Za razvoj jedne aktivne tvari potrebno je 11 godina, što košta gotovo 300 milijuna USD-a, a s obzirom na to nužna je zaštita izuma. Krivotvorine i piratstvo obeshrabruju inovacije i smanjuju želju za investiranjem u proizvode i razvoj tržišta, sputavaju strana ulaganja, zapošljavanje, prijenos tehnologija i porezne prihode. Patenti su nužni kako bi osigurali povrat investicije u otkriće, priječeći određeno vrijeme konkurenciju od kopiranja. Bolji nadzor nad pravima intelektualnog vlasništva unapređuje istraživanja i osnovne ciljeve industrije SZB-a, a to je osigurati proizvode proizvođačima i povećati sigurnost opskrbe hrane.

Globalno, krivotvorine SZB-a zauzimaju 10 % svjetskog tržišta SZB-a, odnosno 5,8 milijarda USD-a. U Kini i Indiji krivotvorena SZB predstavljaju više od 30 %

tržišta (Izvor: The Institute of Food and Agricultural Sciences: The Global Increase in Counterfeit Pesticides; rev. 2018.), a u Aziji i istočnoj Europi (posebice u Ukrajini) oko 25 % tržišta (Izvor: UN environment programme: Fake pesticides, real problems: addressing Ukraine's illegal and counterfeit pesticides problem). U Europskoj uniji ekonomski trošak povrede prava intelektualnog vlasništva u sektoru SZB-a iznosi 1,3 milijarde USD prihoda, odnosno 13,8 % prodaje industrije SZB (Izvor: EUIPO: "THE ECONOMIC COST OF IPR INFRINGEMENT IN THE PESTICIDES SECTOR", 2017.).

Irena Brajević ističe da krivotvorine i ilegalni pesticidi ulaze u Europsku uniju na razne načine: zlouporabljajući dozvole za paralelni uvoz, krijumčarenjem preko vanjskih granica EU-a, pakirano i označeno, uvezeno kao gotovi pakirani i označeni proizvod, krivotvoreći originalni brend i koristeći lažnu transportnu dokumentaciju, uvezeno kao gotov formulirani proizvod u bačvama s lažnim deklaracijama, za prepakiranje i etiketiranje u EU-u, ili pak uvezeno kao aktivne tvari, za formulaciju, pakiranje i etiketiranje u EU-u. Čak 86 % svih krivotvorina na tržištu EU-a potječe iz Kine (Izvor: The Institute of Food and Agricultural Sciences: The Global Increase in Counterfeit Pesticides; rev. 2018.).

Prema podatcima EUIPO-a na samom vrhu država članica EU-a po učešću krivotvorenih (ilegalnih) SZB-a u ukupnom tržištu prednjači Grčka s čak 18,7 % krivotvorina u ukupnom tržištu SZB-a (41 mil. eura), a procjena za Hrvatsku iznosi oko 17,6 % krivotvorenih i ilegalnih SZB-a u ukupnom tržištu, što je vrijednost od 13 mil. eura (Izvor: EUIPO: "THE ECONOMIC COST OF IPR INFRINGEMENT IN THE PESTICIDES SECTOR", 2017.).

Rizici kod korištenja krivotvorenih SZB-a mnogostruko su ozbiljniji nego kod korištenja krivotvorene luksuzne robe! Kontaminirana hrana ili nepoznate rezidue u hrani predstavljaju rizik za zdravlje ljudi, kriva aktivna tvar ili fitotoksični koformulanti mogu uzrokovati štetu na usjevu, pri čemu može doći do potpunog propadanja usjeva, a važno je spomenuti i štetu za okoliš, rizik za kvalitetu vode i tla te za bioraznost. Otpad od krivotvorenih SZB-a potencijalno je toksičan otpad, zapaljiv te je riskantan za okoliš zbog odlaganja opasne otpadne ambalaže.

Krivotvorine nije uvijek lako prepoznati. Postoje visokosofisticirane krivotvorine s falsificiranim etiketama – to su nezakonite kopije zakonitih zaštitnih znakova (brandova), a dobro pakiranje i označavanje otežava razlikovanje od legalnih proizvoda. Ta grupa uključuje krivotvorene zaštitne znakove i patente te znači povredu prava intelektualnog vlasništva. Takve sofisticirane kopije brendiranog proizvoda često sadržavaju nečistoće, uzrokuju neželjene učinke na usjev i svojim izgledom jasno obmanjuju kupca. Osim toga, prisutne su i manje sofisticirane krivotvorine i ilegalna sredstva – to su pesticidi koji prema zakonodavstvu EU-a nisu odobreni ili nisu sukladni s registracijom, ili pesticidi koje uopće ne sadržavaju aktivne tvari, imaju krivotvoren sadržaj, krivotvorenu zemlju podrijetla, često vrlo skromnu ambalažu i etiketu. U tom

slučaju intelektualno vlasništvo nije nužno povrijeđeno. Sve češće svjedoci smo i krivotvorena hibridnog sjemena ratarskih kultura, pri čemu se također radi o povredi žiga, patenta, povredi zaštite biljnih sorata (PVP) te krađi poslovne tajne.

Gđa. Ines Živčić istaknula je ulogu carinske službe u provedbi prava intelektualnog vlasništva koja je posrednička. Provedba nadzora nad tržištem provodi se prijavom nositelja prava ili druge osobe, po anonimnoj dojavi ili pak po službenoj dužnosti: utvrđuje se sumnja da postoji povreda, roba se zadržava pod carinskim nadzorom do okončanja postupka te se nositelju prava pruža mogućnost da pregleda robu i uzme uzorke robe, utvrdi postoji li povreda, zatraži uništenje robe te pokrene postupak pred sudom za zaštitu svojih prava, odnosno pokreće se prekršajni ili pak kazneni postupak ako je protupravno stečena znatna imovinska korist ili je nastala znatna šteta (≥ 60.000 kn).

Istaknuto je da carina provodi mjere kontrole u sklopu projekta Silver Axe na razini Europe. Radi se o operaciji pojačanih mjera carinskog nadzora i provjere s ciljem suzbijanja nezakonita uvoza SZB-a, s naglaskom na prepoznavanju i suzbijanju slučajeva povrede prava intelektualnog vlasništva. Akcija se provodi u organizaciji EUROPOL-a i uz podršku OLAF-a, a u suradnji s organizacijama CropLife international, European Crop Protection Association (ECPA) te European Crop Care Association (ECCA). Akcija se provodi od 2015. Godine, kada je zaplijenjeno 190 tona krivotvorena SZB-a, a u posljednjoj akciji provedenoj 2019. godine zaplijenjeno je čak 550 tona ilegalnog SZB-a, što je dovoljno za tretiranje površine od čak 49 000 km²! Od početka provođenja akcije do sada raste i broj zemalja koje sudjeluju u projektu, te danas u akciji sudjeluje čak 29 država. Republika Hrvatska sudjeluje u projektu od 2018. godine, kada je izvršenim pojačanim nadzornim mjerama utvrđena nepravilnost pokušaja uvoza neprijavljene robe u količini od 4 560 kg među legalno deklariranom robom te manja količina SZB-a (oko 10 kg) pronađena u osobnoj prtljazi putnika koji su na nezakonit način pokušali SZB unijeti u Republiku Hrvatsku. Tijekom posljednje provedene akcije 2019. godine na našim je vanjskim granicama zaplijenjena također samo manja količina ilegalnog SZB-a, odnosno radi se o ukupno oko 10 kg nedozvoljena SZB-a pronađena u osobnoj prtljazi putnika.

Udruga CROCPA smatra da je problem puno izraženiji i zahtijeva pozornost svih dionika. Neosporno je da je ilegalni uvoz iz susjednih zemalja u porastu, a razlozi tome, po mišljenju gđe Brajević, leže u činjenici da se „preko granice“ mogu nabaviti i sredstva kojima je u EU-u ukinuta dozvola. Često su jeftinija, a problem postoji i kod malih proizvođača koji idu preko granice po sredstva za čiju kupnju im ondje nije potrebna iskaznica. Dalje, smanjenje broja registriranih sredstava svakako ne pridonosi opadanju prometa krivotvorinama, stoga je jasno da mehanizmi u suzbijanju krivotvorina moraju jačati.

Gđa. Pelajić pojasnila je na koji način je laboratorijskim analizama moguće utvrditi da se radi o krivotvorinama – najčešće se radi o prisutnosti otapala i/ili drugih koformulanata koji nisu prijavljeni niti su odobreni prilikom i nakon registracije, o prisutnosti nepoželjnih nečistoća u koncentraciji većoj od dopuštene, zatim odudara izgled pakiranja (boca, otvor boce, etiketa...), prisutne su druge aktivne tvari koje nisu navedene u odobrenom sastavu sredstva te koncentracija aktivne tvari i/ili koformulanata koja je izvan graničnih odstupanja.

Gđa. Fras ukazala je i na nove prijetnje legalnoj trgovini, odnosno novim pokretačima ilegalne trgovine, te je istaknula problem *online* kupnje SZB-a, što predstavlja velik rizik, razvoj novih kopnenih veza s istokom („put svile“), nacionalne zabrane sredstva za zaštitu bilja koje rezultiraju u traženju ilegalnih rješenja, te problem paralelnog uvoza odnosno prepakiranja za paralelni uvoz.

Kao članica ECPA radne grupe za borbu protiv krivotvorina, gđa. Ydraiou objasnila je kako industrija SZB-a sudjeluje u oblikovanju zakonodavstva da bi se ono unaprijedilo i potencijalno imalo utjecaja na smanjenje prometa ilegalnim SZB-om. Kao prioritete industrije navela je sudjelovanje u reviziji Uredbe 1107/2009, odnosno preporuke Europskog udruženja ECPA za usklađenje između članica EU-a, što ne znači da je sustav sada neučinkovit. Preporuke su opsežne, ali kao najvažnije izdvojila je neke od njih, poput reguliranja paralelne trgovine, uspostave harmoniziranih mjera kontrole na europskim granicama, harmonizirane sankcije, jače uključivanje OLAF-a i Europol-a u akciju Silver Axe, jačanje kapaciteta laboratorija (primjerice uspostava „EU reference laboratorija“), te potrebu reguliranja e-trgovine sredstvima za zaštitu bilja.

Gđa. Fras ponovila je korisne informacije o tome kako se zaštititi kao kupac, te je preporuke za sigurnu kupnju pesticida sažela u nekoliko uputa: kupujte samo u registriranim trgovinama, zatražite račun u trenutku kupnje, ne kupujte putem interneta niti u drugim zemljama, osim ako nemate posebnu dozvolu; obvezno provjerite datum isteka roka upotrebe sredstva, a ako se radi o oglašavanju ili ponudi neregistriranih pesticida, odmah obavijestite nadležnu fitosanitarnu inspekciju; ako vam se SZB nudi po mnogo nižoj cijeni ili ako je pakiranje neuobičajeno ili upute nisu na standardnom hrvatskom jeziku, uvijek razmislite o mogućnosti pojave krivotvorenih sredstva i o tome obavijestite nadležnu inspekciju.

Kako se sami proizvođači sredstva za zaštitu bilja brane od potencijalnih krivotvorina, odnosno što poduzimaju u svrhu bolje zaštite svojih prava intelektualnog vlasništva, objasnila je gđa. Brajević. Tvrtke se koriste raznim metodama, od same patentne zaštite, preko proširenja patenata, do dizajna ambalaže – etiketa, čepova, prisutnosti holograma, tajnih znakova na ambalaži, itd.

Udruga CROCPA slaže se sa zaključcima studije Europske komisije, odnosno s činjenicom da je potrebno unaprijediti jačanje kapaciteta Europske unije u državama članicama za borbu s ilegalnom trgovinom. Studija predlaže više preporuka, zakonodavne i nezakonodavne prirode, među kojima kao posebno relevantne vrijedi istaknuti potrebu za harmonizacijom kontrole uvoza ilegalnog SZB-a, uspostavu zajedničkih uvjeta za paralelnu trgovinu na razini EU-a, jačanje svijesti institucija, kao i korisnika SZB-a te uspostavu bolje međunarodne suradnje s državama koje nisu članice EU-a.